

Изпитът

Беше 847. Константин навърши 20 години. Всички преподаватели бяха убедени, че те не биха могли да предадат нещо повече на Константин, а и той беше почнал вече да пише самостоятелни трудове. Така че решиха да му дадат званието „философ“.

Тържественият изпит официално се обявяваше сред аристокрацията на Цариград и беше едно от редките и много изискани забавления за управляващите с вкус към култура и наука. На изпита присъстваха и императрица Теодора, и стратегът Варда, логотетът Теоктист и новият патриарх Игнатий. Присъстваше и бившият патриарх Анис, който беше подел борбата против иконите и затова беше свален. Когато Теодора влезе, всички станаха и се поклониха. След като седна, тя се обърна към Анис:

- Анисе, ако обориш този млад човек, ще те върна на патриаршеския престол.

А той, като видя философа млад на възраст, пък и ония, които бяха около него, а не знаеше, че у него има ум на възрастен човек, каза:

- Всички вие не сте достойни за моето подножие! Как ще споря аз с вас?

На което Константин отвърна:

- Не съди по човешка преценка, но гледай Божиите наредби; защото, както ти си създаден от Бога от земя и от душа, така и всички ние. Затова, човече, гледай към земята и не се гордей.

А Анис пак възрази:

- Не подобава да се търсят цветя наесен, нито да се праща на война стар човек – като оня юноша Нестор.

На това Константин отговори:

- Ти сам говориш против себе си. Кажи ни: в коя възраст душата е по-силна от тялото?

Той рече:

- На старост.

Тогаво Константин каза:

- Ами ние на каква борба те караме: на телесна ли, или на духовна?

Той рече:

- На духовна.

Тогаво Константин каза:

- Щом е тъй, ти трябва да си сега по-силен. Тъй че не ни говори такива приказки. Защото ние нито търсим цветя ненавреме, нито те караме на бой. Впрочем Светият дух сам решава в коя глава и до коя възраст да господства мъдростта и къде да всели глупостта, та мъдростта да изпъква по ясно.

Всички гръмко се изсмяха. Анис обаче продължи невъзмутимо:

- Когато Бог прати чрез Моисей законите на евреите, той им каза: „Не си създавайте образ и подобие на Бога!“ Кажи ми, млади момко, ние защо трябва да се кланяме на икони?

- О, това е много просто, отче. Тъй като никой не е виждал Бога, то и никой не може да създаде неговия образ, а камо ли негово подобие. Подобие на какво? Моисей само казва: „Не се и опитвайте да правите невъзможното, така и така няма да успеете“. А иначе ние можем да си създадем символ за нещо. Така например символът алфа е за звука „а“. Символът на бройките са цифрите на арабите, които и ние използваме. А символът на Мъченика - е

кръстът и това не противоречи на Моисеевите закони. Много от иконите ни напомнят за мъчениците на вярата, но тях хората са ги виждали. Образът им може и да не се предава точно от различните художници, но иконите са ни спомен и пример за делата им. А не е ли самата прекрасна църква Хагия София символ на вярата на София в Бога, предадена с такъв трагизъм при отиващите на кладата ѝ красиви дъщери Вяра, Надежда и Любов. Даже и покойният Теофил се примири към края на живота си с иконите.

Теодора беше твърда владетелка, но очите ѝ се насълзиха при мисълта за „Майка София“. Прекръсти се три пъти.

Фотий¹, който ги учеше на диалектика, го запита:

- Кажи ми, млади момко, кое е повече на земята: доброто или злото.

- Злото е унищожително за човека. И въпреки че е част от нашето ежедневие, то погледнете тази зала, погледнете през балкона Хагия София статуите на Форума и Хиподрума, нека се погледнем един друг как общуваме, как сме облечени. Ако злото беше повече, то щеше да надвие доброто и всички тези красиви неща нямаше да съществуват за нас. Това е доказателство, че доброто е повече на земята.

- Значи ли това, че доброто винаги побеждава?

- Не, доброто е божественото отражение в нас. Много от нас се стремят към него, но за да се достигне се иска много труд, усилие и, за жалост, жертви.

- А какво всъщност е доброто?

¹ Фотий I, бъдещ патриарх през 858 до 867 и 877 до 886

- Доброто е най-висшето човешко стремление с цел всеки да е в помощ за всеки, когато възникне нужда.

- Може ли да има добро сред крайната беднотия и мизерия?

- Бог се грижи навсякъде да има добро, но истински добър е силният, който помага на слабите.

Логотетът Теоктист си помисли за бегълците арменци от арабите и тяхната молба за помощ, която още не беше решил. Реши на следния ден да назначи способните на заплата в армията и така да даде средства и на семействата им. Имаше един персиец на име Теофоб. Той беше много способен военачалник. Теофил даже му даде дъщеря си Елена за съпруга. Най-добре би било новата войска да бъде предадена под негова команда.

- А коя според теб е най-добрата обществена организация?

- Вие очаквате да чуете, че демокрацията е най-доброто обществено устройство, но демагогията може да я доведе до анархия, че аристокрацията е добър строй, но с подкупи може да се изроди до олигархия, или че монархията е добър строй, ако е добър монархът, но ако е лош, може да се изроди до диктатура. Да, така смятаха персийците, това го повтори и Аристотел, но аз бих ви казал, че най-добрият обществен строй е този, при който всеки ден се осъществява доброто в смисъла, в който току-що споменах.

Всички обсъждаха един с друг отговорите. Фотий остана видимо доволен. Стратегът Варда повдигна ръка и когато шумът утихна, запита:

- Константине, защо тракиецът Ахил воюва срещу Тракийската Троя?

- Да, тракийци бяха и троянците, и мирмодоните² на Ахил. Но в живота често борбата за имот и власт възниква не само между сънародници, но и между роднини. Мирмидонците се наричат така, защото чистят земята от камъни като мравки, за да я обработват с плуг. Тяхното богатство е идвало винаги от земята. Те произвеждаха много жито в Тракия на Кимерийския полуостров и го продаваха навсякъде из Егея и Средиземно море. Но троянците седяха на другия проток на Дарданелите и винаги вземаха десятък мито. На малко десятък е малко, но на много десятък е много. Ахил ги помоли да намалят данъка, защото са роднини, но Приам отказа. Та войната на Ахил си имаше икономически причини и той, въпреки че мразеше Менелай, се присъедини към него. Но имало и друго нещо. Всички стари автори казват, че Ахил е имал отворителен характер и след войната е бил прогонен даже от своите. Част от хората му се изселили в Пеония, друга тръгнала към Крим покрай Месмбрия и Одесос, а трета през Трабзунд към Кавказ.

- Да, въздъхна Варга. - Всеки иска да има пазител, който да извие врата на престъпника или на врага си, за да може да спи с жена си спокойно, но никой не иска такъв пазител за съсед! – Варда знаеше за какво говори.

- И все пак какво стана с мирмидонците?

- Всички стари автори са единомисленици, че от тях възникнаха огорите, от огорите, хуните и варите, от тях - кутригурите и утигурите и от тях - българите. Така че пред вас е и един мирмидонец.

² мравките

- Само че този мирмидонец си служи със знанието и словото по-добре, отколкото Ахил с меча! – подхвърли Варга.

- Пък и хората го обичат! – добави Теодора.

Залата се изпълни с ведър смях!

- А защо им казват и кимри? – продължи Варга.

- О, персите ги наричат гебри, а на гръцки записано това звучи като кимпри. Но то е едно и също.

- Константине, ето аз 40 години воювам по света. Видял съм целия ужас и безумие на войната и винаги се питам – можем ли ние, хората, да живеем без войни?!

- Знанието, генерале, е само капка в океана на незнанието. Много неща Бог все още крие от нас и това е едно от тях. Аз не знам например дали Създателят ни е извисил нас, хората, над другата природа. Ако не е, ако ние сме част от природата, то тогава и на нас са присъщи земетресения бури, разруха... А ако е...

Константин направи дълга пауза и продължи:

- Духът, възпитанието и мирозрението определят общественото поведение на групите от хора - това го знаеха още старите елини. Затова за тях елинизмът беше не родов признак, а именно признак на духа, възпитанието и мирозрението. Затуй хелените, макар и никога да не създадоха държава, създадоха градове с култура за подражание. В тях се стекоха всякакви, между които и много тракийци, както всички знаят. Тъй че трябва да се възпитава нравствено единомислие у хората по важни въпроси, за да се намалят причините за конфликтите.

Константин се замисли, преди да продължи.

- Ученият трябва да се държи за истината, независимо дали тя е приятна някому или не. Затуй бих добавил,

че сега вие, гърците, правите точно обратното. Вие казвате, че всеки християнин е грък, с което обръщате природата на нещата наопаки. Не може убеждението да определя родовия произход. Колко много християни не са гърци? Копти, арменци, грузинци, перси, индийци, гепиди, остроготи, беси гети, вандала, черноморски хуни, българи, славяни... Когато вие им казвате, че те са гърци, то те веднага мислят, че им искате земята... и правилно мислят... А прекрояването на границата става винаги с войни. Може ли да има свят без войни, ако винаги се намират причини за прекрояване на граници?

Всички се наслаждаваха на това изключително представление. Единствено старият патриарх Анис ненавиждаше Константин. В него той виждаше страхотна заплаха за гръцкия етнос и ако можеше, би го затрил от света на момента.

Дойде ред на Лъв Математик:

- Млади момко, аз вече знам, че ти овладя добре математиката и геометрията. Кажете ми каква е ползата от тези науки?

- Математиката и геометрията, освен че служи на търговците, е и езикът на практиците механици. Те тъй записват например как да се построи един огнеметен сифон, с колко петрол, сярата и селитрата да се напълни и т.н. Те тъй записват как да се построят пристанищните подедни машини, за колко тегло каква сила трябва и мн. др. Тъй че математиката е езикът на нашите инженери.

Лъв Математик не беше от онези отвлечени гимнасофисти, а много забавен човек. Той винаги можеше по ведър начин да обясни нещо сложно. И този път той остана верен на себе си:

- А чувал ли си нещо за Херон от Александрия?

Всички се засмяха, защото Херон беше измислил един механичен куклен театър, който чрез тежести, въже, ос, чепове по нея и предавки движеше по подходящ начин куклите насам-натам и сменяше сцените зад тях, без никой да докосва театъра. Артистите само озвучаваха сцените. Това беше много популярно забавление в империята.

Константин обаче въобще не го спомена, а говори за самотварящите се александрийски врати в знак на приета жертва, за машинките, които отпускаха чаша светена вода срещу един обол. Знаеше в подробности техните устройства и кои природни процеси се използваша в тях. И накрая говори за една парна машинка:

- С тази машина хората могат да заместят конете и водата като двигатели.

Лъв попита с нескрито любопитство:

- Ако това е от такава полза, защо не е въведено в живота?

- Учителю, тогава на всеки свободен римлянин е имало по девет роби. Кому би било нужно да освободи робите само защото може да замести работата им с машини?

Отново залата се изпълни със смях.

- Учените доста често изпреварват хората с откритията си и хората не ги разбират. И затова учените не живеят богат живот. Понякога простотията даже ги убива. Атиняните дадоха отрова на Сократ, че развърщавал младежта. Сократ просто виждаше колко пагубни за възпитанието на младите са гръцките легенди за онези порочни богове с техните изневери, кръвосмешения, зверства,

убийства, предателства... Тогава слепите убиха единствения, който виждаше!

На изпита присъства и Васил³. Онзи Васил, който беше пленник в Търново. С него се знаеха още от ония години. Беше с няколко години по-стар от Константин. Теофил го издигна за лична охрана. Беше станал изключително силен и красив войник, сякаш самият Марс беше слязъл на земята. Варда го гледаше с възхищение, което обаче не можеше да надмине в никой случай възхищението на жените в залата. Майката на Васил беше българка и Васил от 813, когато беше двегодишно дете, до 836 прекара в България. Фактически той беше възпитан българин.

- Кажи ми, Църхо, колко свещеници на Рим има в България?

- Ти знаеш, драги ми Василе, че брат ми Страхота ги знае тези работи по-добре от мене. Но не са малко, особено в Дардания и Горна Панония.

- А немски?

- Немски има от петдесетина години в Щаермарк и около границите с франките.

- Защо България, след като от Юстиниан насетне има самостоятелна църква, все се обръща ту към нас, ту към Рим, ту към франките за свещеници?

- Ти знаеш, драги ми Василе, пък и логотетът на дрома Теоктист, който също е тука, знае, че това са въпроси за кана на България или за цар Михаил в Охрид. Нас по реторика ни учиха не как да предаваме интересите на своите, а как да ги защитаваме.

³ Василий I Македонец, баща на Василий II Българоубиец

„Това е един двусмислен отговор на изтънчен политик“ - си помисли логотетът. Точно такъв човек ми трябва за мисиите в Багдат и в Хазария.

- Но едно нещо знам със сигурност. Българи и славяни искат да се научат да пишат и четат. Заобиколени са или от католици, или от вас. Нашите учени не са достатъчно на брой, та се обръщат към съседите си за помощ. Съседите обаче злоупотребяват с това и искат да създадат такива общини, че те да събират църковния данък. Това в последствие прераства в намерението тези области да се присъединят към съответната държава. Това не е трудно да се разпознае и аз предполагам, че българските владетели ще търсят трайно решение на този въпрос.

- А как би изглеждало това решение?

Въпросът на Васил прониза Варда и Теодора! Те се спогледаха въпросително. Този въпрос не е работа на Василий, а ако той искрено се интересува от него, то това значи, че той си прави сметки да управлява империята и сега иска чрез умния Константин да си изясни стратегията по един външнополитически проблем. Това наистина беше много важен проблем, но това, за Бога, не беше негова работа!!!

Отговорът на Константин остана да кънти известно време в залата:

- Масово образование на българите на техния език чрез въвеждане на християнството като единствена държавна религия!

На присъстващите минали, сегашни и бъдещи патриарси отговорът се хареса. Смущаваше ги само въпросът „Защо трябваше това да става на български...?!“

Накрая Лъв Математик стана и даде знак. Хорът от ученици на школата влезе и изпя химна „Слава“. Лъв се приближи до Константин и му окачи на врата тежка златна верига с метален медальон на Теодосий. Такъв получаваха само философите на тази школа. Ако някой останеше без средства, което често и ставаше, медальонът му беше пенсията.

- Константине! Колега! Разнеси славата на своите учители по света. И нека Бог пази интелекта ти за ползата и доброто на човешките!

На излизане всички поздравяваха младия философ. Когато Теодора мина край него, тя го покани на следващия ден на обяд в двореца.